

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Саглынская средняя общеобразовательная школа Овюрского кожууна»

«Принята»
на заседании
педагогического совета.
Протокол № 1 от
«30» августа 2023г.

«Утверждаю»
Директор школы:
Назытай О.М.
Приказ № 181 от
«31» августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА ПЕДАГОГА

по төрээн (тыва дыл) в 8 классе (ФГОС)

(наименование учебного предмета (курса))

базового уровня основного общего образования

(уровень, степень образования)

на 2023-2024 учебный год

(срок реализации программы)

Саая Галина Кодуповна

Ф.И.О. учителя (преподавателя), составившего рабочую учебную программу

учитель родного языка и литературы, высшей категории

(преподаваемый предмет, квалификационная категория)

Тыва дылды 5-11 класстарга өөредиринге тайылбыр бижик.

Ажылчын программаны дараазында нормативтиг документиленге үндэзилеп тургускан:

- Россия Федерациязының 2012 ч декабрь 29-та үнгени «РФ-ның өөредилге дугайында» (2013 май 7-де редакторлааны) хоойлузу;
Федералдыг күрүнениң өөредилге стандарттары (2010 ч декабрь 17, №1897)
РФ-ның күрүнениң кол санитар эмчизиниң шийтпири №189 29.12.2010 ч Москва «Ниити билиг өөредилге черлеринге өөредилгениң чорудугларынга болгаш байдалдарынга негелделер» (СанПиН 2.4.2.1.178-02);
- А.К.Ойдан-оол, Ш.Ч.Сат, Н.Д.Сувандиниң 5-11 класстарга «Тыва дыл болгаш харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы» деп Тыва Республиканың өөредилге програмаларының күрүне стандартына. (Кызыл, 2008 ч);
- Эге ниити билиг үндэзин болгаш ортумак ниити билиг программанының күрүне аккредитациязының өөредилге программанын боттандырырынга ажыглаары-биле сүмелээни регионалдыг өөредилге номнарының даңзызы (ТР-ның эртем болгаш өөредилге яамызының 2014 чылдың декабрь 31-де үндүргени №1518-д дужаалы-биле)
- О.Б.Бузур-оол аттыг Саглы ортумак ниити билиг школазының кол өөредилге программасына;
- Школаның ажылчын программалар дугайында саавырынга;
- Муниципалдыг бюджеттен хандырылгалыг өөредилге чери О.Б.Бузур-оол аттыг Саглы ортумак ниити билиг школазының өөредилге планына дууштур тургускан.
- Программаны кууседир уези 2022-2023 ооредилге чылы.

Тыва-дыл тыва нациянын дылы болур. Ында тыва улустун торээн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалынын чедиинкинери мооннеттинген. Ол-тыва культуранын-улустун аас чогаалынын, литературанын, театр уран чуулунун болгаш уран чуулдун оске-даа янзыларынын, парлалганын, эртемнин, ажыл-херек чорудулгазынын, ооредилгенин болгаш кижизидилгенин дылы апарган. Ынчангаш тыва дылды ооредиринин программасы үндэзин(базовая) деннеге Тыва Республиканын Ооредилге яамызынын «5-11 класстарга Программалар. Тыва дыл Харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы. Тыва аас чогаалы болгаш литература» деп номунга үндэзилеп делгеренгей(развёрнутая) кылдыр тургустунган.

Тыва школаларга, ооредилге черлеринге торээн дылды ооредири уругларнын угаан-медерелин сайзырадырынга, оларны эки мозу-шынарга кижизидеринге хой таарымчалыг аргаларлыг. Торээн дылын шингээдип алыры - оореникчилерге оске эртемнерни билип албышаан, долгандыр турар амыдырал, бойдус билиглерин калбартып, улуг салгалдын дуржулгазын ажыглап билиринге чанчыктырар.

Тыва дылды ооредиринин сорулгалары, кылыр ажылдары. Сорулгалары:

-оореникчилерге фонетика, лексика, сос чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис), стилистикага тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерин практика кырынга ажыглап билиринин мергежилдерин, чанчылдарын хевирлээр
-шын бижииринин, бижик демдектерин шын салырынын быжыг чанчылдарын бээр
-алган теориялыг билиглеринге даянып, программа негелделеринге дууштур боттарынын бодалдарын аас, бижимел харылзаалыг чугаага илередири
-литературлуг дылдын нормаларына чанчыктырар, сос курлавырын байыдар, чугаазынын культуразын бедидер

-ниитилел амыдыралыга тыва дылдын ужур-дузазын, хогжулдезин, оске дылдар аразында ээлеп турар туружун бодуун билиглер-биле таныштырар
-торээн дылынга камныг, сонуургалдыг, хандыкшылдыг болурунга кижизидер
-оореникчилерни номга, шын, медреселдиг, аянынг номчуурунга сундулуг болурунга кижизидер, боттары боданып оорениринге чанчыктырар
-мозу-шынар, эстетика, куш-ажыл талазы-биле кижизидилгеге буруну-биле ажыглаар
-харысалгалыг болурунга, ооредилгенин, куш-ажылдын сагылга-чурумунга кижизидер
Бо сорулгаларны чедип алырда башкынын ниити культурлуг деннелин бедидери, дыл эртеми, методика, ниити педагогика, ИКТ, чаартылгалар талазы-биле белеткелин ургулчу бедидери, бодунун хулээлгезин харысалгалыг, чогаадыкчы ёзу-биле кууседири

5-11 класстарга тыва дыл эртемин ооредиринин кол угланышыккыны, негелделери.

Программанын кол угланышыккыны- школага тыва дыл эртемин (курузун) ооредиринин программазында фонетика, лексика, сос чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглер,шын бижииринин болгаш бижик демдектерин шын салырынын чанчылдарын, аас болгаш бижимел чугаанын чанчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерни киирген.

Торээн дылдын школа курузунда теориялыг билиглерни (медээлерни) тыва дыл эртеминин база амгы уеде дыл эртеминин чедиинкинерин барымдаалап тургускан.

Торээн дыл башкыларынын ажылынын **кол уг-шии** оореникчилерни литературлуг дылдын нормаларынга чанчыктырар, оларнын чугаазын, боданыр аргаларын сайзырадыры болур. Программада ооредилге материалын быжыг шингээттирери-биле катаптаашкынче чугула кичээнгейни угландырган. Чылдын эгезинде болгаш тончузунде ону чорударынга тускай шактар кордунген турар ужурулуг.

Программанын **кол негелдези** –тыва дыл кичээлдеринге ооредилге болгаш кижизидилге ажылын чангыс аай харылзаалыг чорудары.

Дыл –кижилернин аразында харылзажырынын чугула чепсээ, торээн дылынын байлак сос курлавырлыын, оон амыдыралга ужур-дузалыын практика кырында коргузери

Оореникчилернин билиглерни быжыг, медреселдиг шингээдип алырын чедип алыры, торээн чугаазын сайзырадыры: чаа состерни, фразеологизмнерни, дылдын уран чечен аргаларын шингээттирери, состун утказын кожуруп ажыглаарынга мергежидери, сеткил-сагышты, бодалды, минниинкинерни илередир дылды чедимчелиг ажыглаарынга чанчыктырары

Практиктиг угланышыккынын куштелдирери-шын бижилгенин чанчылдарын чедип алыры,дурумнерни чижектер-биле бадыткап, ажыглап билири

Сос-биле ажылче кичээнгейни салыры: состерни тема аайы-биле тускай лексиктиг болуктерге чарары, олар-биле сос каттыжышыккынарны, домактар тургузары, тывылган тоогузун сайгарары, янзы-буру словарьлар-биле ажылдаары

Чараштыр бижилгеже, состернин, домактарнын грамматиктиг сайгарылгаларынче болгаш мозу-шынарынын кижизидилгезинче кичээнгей салыры.

Өөредилге – тематиктиг план.

Кичээлдің темазы	Ниити шагы	Хыналда ажылд (оон иштинде)	Чугаа сайзырадылгазы (оон иштинде)
7-ги класска өөрөнгөн чүүлдерни катаптаары	12	1	1
Тускайлаан кезигуннерлиг домактар	14	1	3
Дорт болгаш доора чугаа	7	1	-
Нарын домак дугайнда билиг	1	1	-
Чагырышкан нарын домак. Чагырышпаан нарын домак дугайында билиг	5	1	-
Чагырышкан нарын домак	4		-
Тайылбыр домактарның янзылары	17	1	-
Нарын домактарга будун чартык сек, ийи сек, тире	4	1	1
Чыл дургузунда оорөнгенин катаптаары	4		
Шупту	68	7	5

Календарь - тематиктиг план. Тыва дыл 8 класс,неделяда 2 шак

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Айы, хуну	
			панда	херек кырында
1	Кирилде кичээл. «Тыва бижикти чогаатканы»	1	06.09	
2	Хчс Чогаадыг «Тыва дылым-торээн дылым»	1	07.09	
3	Сос каттыжыышкыны болгаш домак	1	13.09	
4	Ийи болгаш чангыс чугула кежигуннуг домактар. Чугаанын сорулгазынын аайы-биле домактарнын янзылары	1	14.09	
5	Домак кежигуннери	1	20.09	
6	Чангыс аймак кежигуннерлиг домак	1	21.09	
7	Адалгаларлыг, кирилде состерлиг болгаш кирилде домактарлыг домак	1	27.09	
8	Диктант «Олча» (Д.Ч.ар. 149)	1	28.09	
9	Тускайлаашкын дугайында билиг	1	04.10	
10	Капсырылгаларны тускайлаары	1	05.10	
11	Кылдыныг аргазынын деннелгелиг байдалдарын тускайлаары	1	11.10	
12	Деепричастие-биле илереттинген байдалдарны тускайлаары	1	12.10	
13	Причастие биле илереттинген байдалдарны тускайлаары	1	18.10	
14	Домактын тайылбыр кежигуннерин тускайлаары	1	19.10	
15	Доорт болгаш доора чугаа дугайында билиг. Бижик демдектери	1	25.10	
16	Дорт болгаш доора чугаа дугайында билиг. Дорт чугаалыг домакка бижик демдектери.	1	26.10	
17	Диалог, цитата. Оларга бижик демдектери.ЧСК	1	08.11	
18	Нарын домак дугайында билиг.	1	09.11	
19	ЧПНД. Чагырышпаан нарын домак дугайында билиг.	1	15.11	
20	Эвилелдер чок чагырышпаан нарын домак.	1	16.11	
21	Эвилелдерлиг чагырышпаан нарын домак.	1	22.11	
22	Чагырышпаан нарын домактарны ооренгенинге катаптаашкын	1	23.11	
23	Диктант «Черликпен». (Д.Ч. ар.197)	1	29.11	
24	Частырыглар-биле ажыл. ЧНД. Чагырышкан нарын домак дугайында билиг	1	30.11	
25	Чагырышкан нарын домакка тайылбыр домактын туружу.	1	06.12	
26	Тайылбыр домактарнын янзылары.Уенин тайылбыр домаа.	1	07.12	
27	Уенин тайылбыр домаанын кол домакка каттыжар аргалары. У.т домаанын кол домакка я/буру аргалар-биле холбажыры. Бижик демдээ	1	13.12	
28	Немелденин тайылбыр домаа. Бижик демдээ	1	14.12	

29	Диктант «Арылар» (ККШ ар.53)	1	20.12	
30	Частырыглар-биле ажыл	1	21.12	
31	Тодарадылганын тайылбыр домаа. Бижик демдээ	1	27.12	
32	Даар байдалдарнын тайылбыр домаа.	1	28.12	
33	Хчс Эдертиг «Хемчи» (ККШ ар.58)	1	10.01	
34	Чорулдээнин тайылбыр домаа	1	11.01	
35	Чорулдээнин тайылбыр домаа.	1	17.01	
36	Сорулганын тайылбыр домаа.	1	18.01	
37	Чылдагааннын тайылбыр домаа.	1	24.01	
38	Чылдагаанын тайылбыр домаанга быжыглаашкын	1	25.01	
39	Чск. Эдертиг «Дуруяалар» (ККШ ар.57)	1	31.01	
40	Деннелгенин тайылбыр домаа.	1	01.02	
41	Туруштун тайылбыр домаа.	1	07.02	
42	Кылдыныг аргазынын тайылбыр домаа.	1	08.02	
43	Кылдыныг аргазынын тайылбыр домаа.	1	14.02	
44	Тайылбыр домактарынын янзылары.	1	15.02	
45	Тайылбыр домактарнын янзылары	1	21.02	
46	Хчс. Эдертиг «Аржааннын унген чери» (ККШ ар.52)	1	22.02	
47	Диктант «Тыва чоннун бурунгу ужурлары» (ДЧ.ар. 178)	1	28.02	
48	Частырыглар-биле ажыл.	1	29.02	
49	Хой тайылбыр домактарлыг чагырышкан нарын домактар.	1	06.03	
50	Хой тайылбыр домактарлыг чагырышкан нарын домактар.	1	07.03	
51	Нарын домактарга будун чартык сек, ийи сек болгаш тире.	1	13.03	
52	Нарын домактарга бижик демдектерин салырынга катаптаашкын	1	14.03	
53	Диктант «Авам» (Д.Ч. (ар. 181)	1	20.03	
54	Частырыглар-биле ажыл.	1	21.03	
55	Нарын домактарга катаптаашкын	1	03.04	
56	Хыналда ажыл (тест)	1	04.04	
57	Хчс. Эдертиг «Дуза када бергеним» (Д.Ч. ар.202)	1	10.04	
58	Нарын домактарга катаптаашкын	1	11.04	
59	Тускайлаан кежигуннер.	1	17.04	
60	Диалог, монолог, цитата. Бижик демдээ	1	18.04	
61	ЧТК болгаш оларга бижик демдектери.	1	24.04	
62	Домактын долу синтаксистиг сайгарылгазы.	1	25.04	
63	Домактарга бижик демдектерин салыры. СК, бодуун домак.	1	15.05	
64	Тайылбыр домактарнын янзылары.	1	16.05	
65	Диктант « Борбак-оол спортка ынак».(ДЧ. Ар.183)	1	22.05	
66	Частырыглар-биле ажыл.	1	23.05	

67	Сос тургузуунга сайгарылга. Домакка бижик демдектери. Чугаа кезектеринин морфологтуг сайгарылгазы.	1	29.05	
68	Туннел кичээл.Чайгы онаалгалар.	1	30.05	